

Ramban's Commentary on the Torah

Martin Lockshin

Torah in Motion, 5780

Rabbi Moses ben Nahman 1194-1270

- Catalonia
- Christian Spain, but knew what was going on in Muslim Spain, too.
- Knew philosophy but had a negative or ambivalent attitude to it. Preferred mysticism.
- Physician.
- Accomplished Talmudist.
- Larger units of text in commentary. Introductions.
- Barcelona Disputation (1263).
- Moved to Israel.

כְּבֵרֶת-הָאָרֶץ לְבוֹא אֶפְרָתָה (ברא' לה טז)

והנכון מה שחשב בו ר' דוד קמחי . . .
ופירושה שיעור מהלך ארץ מן הבקר
עד לעת האוכל, . . .

זה כתבתי תחילה, ועכשיו שזכיתי
ובאתי אני לירושלם, שבח לאל הטוב
והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת
רחל לבית לחם אפילו מיל, והנה
הוכחש הפירוש הזה

The correct interpretation is the one
offered by Rabbi David Kimchi . . .
that the phrase means the distance
that a traveler traverses from sunrise
until mealtime

I wrote the above explanation
before. But now that I have had the
good fortune of coming to
Jerusalem, praised be the good God,
I saw with my own eyes that from
Rachel's tomb to Bethlehem is less
than a mile, thus disproving this
explanation [offered by Kimchi].

Ramban's Introductory Poem to his Torah Commentary

ואשים למאור פני נרות המנורה
הטהורה.
פרושי רבינו שלמה עטרת צבי וצפירת
תפארה.
מוכתר בנמוסי במקרא במשנה ובגמרא.
לו משפט הבכורה.
בדבריו אהגה. באהבתם אשגה.
ועמהם יהיה לנו משא ומתן דרישה
וחקירה.
בפשטיו ומדרשיו וכל אגדה בצורה. אשר
בפירושיו זכורה.
ועם רבי אברהם בן עזרא.
תהיה לנו תוכחת מגולה ואהבה
מסותרת.

I will place as an illumination before me the lights of the pure candelabrum, the commentaries of our Rabbi Shlomo, a crown of glory, and a diadem of beauty, adorned in his ways, in Scripture, Mishnah and Gemara. The right of the first-born is his. In his words will I meditate, and in their love will I be enraptured. With them we will have discussions, investigations and examinations, in his plain explanations and Midrashic interpretations, and every difficult Aggadah which is mentioned in his commentaries. And with Abraham the son of Ezra we shall have open rebuke and hidden love.

Ramban's Introduction to Torah Commentary

יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה
כולה שמותיו של הקב"ה ...

זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת
שיחסר בו ו אחד ממלות אותם שבאו
מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב הו
באחד משאר החסרי וכן כיוצא בזה אף
על פי שאינו מעלה ולא מוריד כפי
העולה במחשבה

We have yet another mystic tradition that the whole Torah is comprised of Names of the Blessed Holy One . . .

This principle [that the whole Torah comprises Names of God], obligates us to disqualify a scroll of the Torah in which one letter *vav* is missing from the word אותם - of which there are thirty-nine fully-spelled ones in the Torah - [despite the fact that the same word appears many times without a *vav*] , or if the Scribe were to add a *vav* to any of the other deficient ones [where the spelling is אתם]. So also in similar cases even though it matters not one way or the other on cursory thought.

Ramban's Introduction to Torah Commentary (cont.)

ואני הנני מביא בברית נאמנה והיא
הנותנת עצה הוגנת לכל מסתכל בספר
הזה לבל יסבור סברה ואל יחשוב
מחשבות בדבר מכל הרמזים אשר אני
כותב בסתרי התורה כי אני מודיעו
נאמנה שלא יושגו דבר ולא יודעו כלל
בשום שכל ובינה זולתי מפי מקובל חכם
לאוזן מקובל מבין והסברא בהן אולת
מחשבה מועלת רבת הנזקין מונעת
התועלת

Now behold I bring into a faithful covenant and give proper counsel to all who look into this book not to reason or entertain any thought concerning any of the mystic hints which I write regarding the hidden matters of the Torah. I hereby firmly make known to them [the readers] that my words will not be comprehended or understood at all by any reasoning or contemplation, excepting from the mouth of a wise Cabbalist speaking into the ear of an understanding recipient. Reasoning about them is foolishness; any thinking about them brings much damage and withholds benefit.

Ramban's Introduction to Torah Commentary (cont.)

אתנהג כמנהג הראשוני להניח דעת
התלמידים יגיעי הגלות והצרות
והקוראים בסדרים בשבתות
ובמועדים ולמשוך לבם בפשטים
ובקצת דברים נעימים לשומעים
ואל חנון יחננו ויברכנו ונמצא חן
ושכל טוב בעיני אלהים ואדם .

I shall conduct myself in accordance with the custom of the early scholars to bring peace of mind to the students, tired of the exile and the afflictions, who read in the Seder on the Sabbaths and festivals, and to attract them with the plain meanings of Scripture and with some things that are pleasant to the listeners
And may the gracious God be merciful unto us and bless us so that we shall find grace and good favour in the sight of God and man.

וַיֹּאמֶר אֶ-לֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר (בראשית יז ט)

ואתה את בריתי תשמור – כתב
רש"י ומוסיף על ענין ראשון, ...
וצדק הרב בפשוטו. ... ועל דרך
האמת טעם "הנה בריתי אתך" ...

“And you shall keep my covenant”: Rashi wrote that the letter *vav* is meant to connect this speech to the previous section . . . The rabbi [Rashi] was correct about the peshat meaning of the text. . . . But following the path of truth[i.e. mysticism], the meaning of “This is My covenant with you (17:4) . . .

וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים (שמות ב כה)

וירא אלהים את בני ישראל – פירש
רבי אברהם ורש"י פירש . . .
ונכון הוא על דרך הפשט, . . . ועל
דרך האמת יש בכתוב הזה סוד
גדול מסתרי התורה

“God looked upon the Israelites”:
Rabbi Abraham [ibn Ezra]
explained And Rashi
explained That is the correct
interpretation on the level of
peshat. . . . But following the path
of truth, this verse contains one of
the great secrets in the Torah . . .

עגלה ערופה

הרב אמר במורה הנבוכים (ג מ), כי הטעם לגלות על הרוצח ולבער דמו. בעבור שברוב הפעמים יהיה הרוצח מן העיר אשר סביבות החלל, וכשיצאו הזקנים ויתעסקו במדידה ההיא . . . ירבו בני אדם לדבר בו . . . וכל השומע שמץ דבר בענין יבוא ויגיד ויתפרסם הדבר, . . .
והנה לפי הטעם הזה יש בתחבולה הזו תועלת, אבל המעשה איננו נרצה בעצמו.

Maimonides wrote in the *Guide of the Perplexed* that the purpose of this ceremony is to find the murderer and avenge the loss of life. Usually, the murderer will be from a town near where the body was found. When the elders of the town go out to measure . . . many people will talk about the case . . . Anyone who heard anything will report and thus the truth will come out . . .

According to this explanation, this ruse has some [extrinsic] purpose, but the actions themselves are of no intrinsic value . . .

קרבנות

ואמר הרב במורה הנבוכים (ג' מו) כי
טעם הקרבנות, . . .

והנה הם דברי הבאי ירפאו שבר גדול
וקושיא רבה, על נקלה . . . יעשו
שולחן מגואל שאיננו רק להוציא
מלבן של רשעים וטפשי עולם,
והכתוב אמר כי הם לחם אשה לריח
ניחוח

Rabbi Moses wrote in the *Guide of the Perplexed* that the reason for sacrifices is . . .

His explanation is rubbish. He attempts to solve a serious difficulty casually by “making the table of God polluted” (Malachi 1:12), because [his explanation implies that sacrifices are] intended only to remove false beliefs from the hearts of the wicked and the fools of the world, when Scripture says that they are “an offering by fire of pleasing odor to the Lord.” . . .

בראשית ח ד

**אבל כיון שרש"י מדקדק
במקומות אחרי מדרשי ההגדות
וטורח לבאר פשטי המקרא,
הרשה אותנו לעשות כן, כי
שבעים פנים לתורה. ומדרשים
רבים חלוקים בדברי החכמים:**

Since Rashi scrutinized the aggadic midrashim on some passages and took pains to explain the peshat of the text, he set a precedent allowing us to do the same thing. For the Torah has seventy facets. And there are many midrashim that disagree with each other in rabbinic literature.

לְךָ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ (ברא' יב א)

ויאמר ה אל אברם לך לך – להנאתך
ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן
אי אתה זוכה לבנים, לשון רש"י.

ואין צורך, כי משפט הלשון כן,

God said to Abram: לְךָ-לְךָ. Rashi
wrote that [the superfluous word
לְךָ] means “for your own benefit and
your own good.”

But there is no need [for any
explanation of the word לְךָ]. This is
standard [biblical Hebrew] style . . .

[And then Ramban provides other
examples of the use of the word לְךָ
after a verb, where Rashi did not
comment.]

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ ח)

וכתב רש"י בפירוש זכור תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לו חלק יפה יהא מזמינו לשבת, וזו ברייתא היא ששנויה במכילתא כך, רבי אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר זכור את יום השבת לקדשו, תהא זוכרו מאחד בשבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מתקינו לשבת. אבל בלשון יחיד שנויה, ואינה כהלכה, ... ועל דרך הפשט אמרו שהיא מצוה שנזכור תמיד בכל יום את השבת שלא נשכחהו ולא יתחלף לנו בשאר הימים,

Explaining the word זכור Rashi wrote, "Always remember Shabbat. If you see some attractive portion, designate it for Shabbat." He is following a Baraita quoted in Mekhilta . . . But it is quoted as the opinion of only one rabbi and it is not halakhah. Following peshat, they have said that there is a mitzvah to keep track of Shabbat on all the days of the week, so that we don't forget it and don't switch it for another day.

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ ח)

אבן עזרא (פירוש קצר): שיזכור בכל יום חשבון ימי השבוע . . . ודברי קדמונינו לזכור על היין, גם הוא נכון בדרך אסמכתא

רמב"ן: וכך אמרו במכילתא (כאן) לקדשו, קדשהו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו . . . וזהו קדוש היום, והוא מן התורה, אינו אסמכתא

Ibn Ezra: Remember the count of the days of the week . . . And what our ancestors said, to remember it over wine, that too is true as an asmakhta.

Ramban: So it is written in Mekhilta: "Make it holy with a berakhah, from here we derive [the mitzvah of] making kiddush over wine, when Shabbat begins." This is a [clear] reference to kiddush. This mitzvah is from the Torah; it is not an asmakhta.

Guide of the Perplexed 2:42

We have already shown that the appearance or speech of an angel mentioned in Scripture took place in a vision or dream; it makes no difference whether this is expressly stated or not, as we have explained above. This is a point of considerable importance. In some cases the account begins by stating that the prophet saw an angel; in others, the account apparently introduces a human being, who ultimately is shown to be an angel; but it makes no difference, for if the fact that an angel has been heard is only mentioned at the end, you may rest satisfied that the whole account from the beginning describes a prophetic vision.

Guide of the Perplexed 2:42 (cont.)

This important principle was adopted by one of our Sages, one of the most distinguished among them, R. Hiya the Great (*Bereshit Rabba*, xlviii.), in the exposition of the Scriptural passage commencing, "And the Lord appeared unto him in the plain of Mamre" (Gen. xviii.). The general statement that the Lord appeared to Abraham is followed by the description in what manner that appearance of the Lord took place

רמב"ן בראשית יח

ובספר מורה הנבוכים נאמר . . .
והנה לדבריו לא לשה שרה עוגות,
ולא עשה אברהם בן בקר, וגם לא
צחקה שרה, רק הכל מראה

וכן אמר בענין "ויאבק איש
עמו" (ברא לב) שהכל מראה
הנבואה. ולא ידעתי למה היה
צולע על ירכו בהקיץ,

In the Guide of the Perplexed it
says Following this idea,
Sarah never kneaded dough,
Abraham never prepared a calf for
eating, and Sarah never laughed.
Everything was just a vision.

He said the same thing about "A
man grappled with him [Jacob]." I
don't understand then why Jacob
was limping afterwards.

רמב"ן בראשית יח (המשך)

והנה לפי דעתו זאת יצטרך לומר
כן בענין לוט, כי לא באו המלאכים
אל ביתו, ולא אפה להם מצות
ויאכלו, אבל הכל היה מראה. . . .

ואלה דברים סותרים הכתוב,
אסור לשומעם אף כי להאמין
בהם

Also according to this opinion of
his he would have to say the same
thing about the story of Lot. The
angels never actually came to his
home, Lot never baked matzah for
them to eat. Everything was just a
vision

These ideas contradict Scripture:
it is forbidden to hear them, how
much more so is it forbidden to
believe them!

וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקָרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו
גְּשֻׁנָּה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרְיוֹ וַיִּבֶךְ עַל צַוְאָרְיוֹ
עוֹד (ברא' מו כט)

רש"י: וירא אליו – יוסף נראה אל
אביו. ויבך על צואריו עוד – לשון
הרבת בכייה, . . . אבל יעקב לא
נפל על צוארי יוסף ולא נשקו.
ואמרו רבותינו: שהיה קורא את
שמע.

Rashi: AND HE APPEARED BEFORE
HIM – Joseph appeared before his
father. AND ויבך על צואריו עוד
WEPT ON HIS NECK A GOOD
WHILE – The phrase ויבך עוד
signifies weeping copiously. . . .
Jacob, however, did not fall upon
Joseph's neck nor did he kiss him.
Our Rabbis say: the reason was
that he was reciting the Shema.

יֵאָסֹר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו
גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרָיו וַיִּבֶךְ עַל צַוְאָרָיו
עוֹד (ברא' מו כט)

רמבן: הזכיר הכתוב, כי כאשר
נתראה אל אביו, שהביט בו והכירו,
נפל אביו על צוארו ובכה עליו עוד,
כאשר יבכה עליו תמיד עד היום הזה
כשלא ראהו. . . . ודבר ידוע הוא: מי
דמעתו מצויה, אם האב הזקן המוצא
את בנו חי לאחר היאוש והאבל, או
הבן הבכור המולך.

Ramban: The verse explains that
when Joseph appeared before his
father, his father looked at him,
recognized him, fell on Joseph's
shoulders, and cried some more
(עוד), just as he had been crying
about him constantly since the last
time that he saw Joseph. . . . It is
logical: which one of them was more
likely to cry? The old father who
now finds his son alive after years of
despair and mourning? Or the son
who had become a ruler?